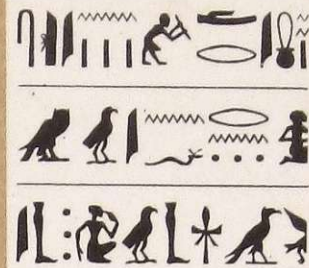
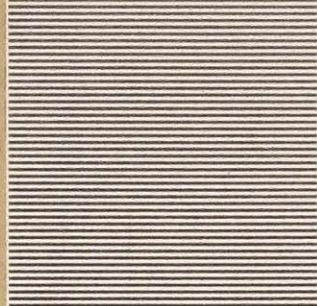

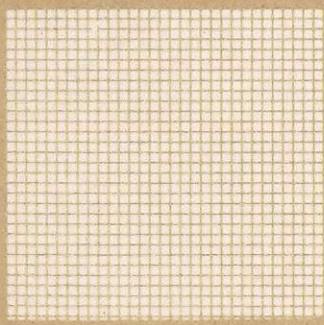
da ab aliquo transe
 me sue reprobrat q
 habita sicut ipa: nec
 prus sit. Omnia aut
 sunt. Quomodo estim
 est illos esse deos: p
 rificibus facta sunt. Sic

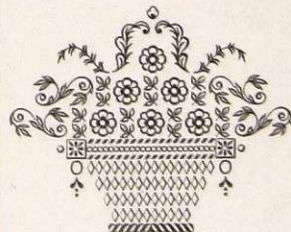
E. MESAROŠ

A

**TIPOGRAFSKI
 PRIRUČNIK**

F	40	R	7 40	13 14	14 08	E	16 20	C	22 02	H	24 00
L	3 30	A	13 14	14 08	15 15	U	16 20	Š	21 37	Š	24 00
T	2 36	U	12 25	13 14	14 08	Š	21 37	Š	21 37	Š	24 00
I	2 15	Š	12 02	12 50	13 14	Š	21 37	Š	21 37	Š	24 00
J	...	Š	11 00	11 00	12 02	Š	21 37	Š	21 37	Š	24 00
K	2 14	Š	12 49	13 14	14 08	Š	21 37	Š	21 37	Š	24 00
L	1 51	Š	6 11	12 27	14 48	Š	21 37	Š	21 37	Š	24 00
M	...	Š	4 19	9 25	11 30	Š	21 37	Š	21 37	Š	24 00
N	1 50	Š	12 25	...	...	Š	21 37	Š	21 37	Š	24 00
O	1 40	Š	12 15	...	...	Š	21 37	Š	21 37	Š	24 00

TIPOGRAFSKI
PRIRUČNIK

FRANJO MESAROŠ

GRAFIČKI OBRAZOVNI CENTAR
ZAGREB 1985

P R E D G O V O R

Typographia, ars artium omnium conservatrix.

Grafička industrija je prerađivačka industrija. Osnovna sirovina koju prerađuje jest *informacija*, a prerađivački proces specifičan je proces umnožavanja teksta i slike — proces što ga po tradiciji jednostavno nazivamo *štamptom* ili *tiskom*.

Informacija nije ni materija, ni energija. Pod informacijom razumijevamo dijalektičko jedinstvo *sadržaja* (njevina misaona vrijednost) i *forme* (materijalna egzistencija informacije). Informacija kao objekt komunikacije treba kod primaoca da izazove neko djelovanje (spoznaju, akciju); tu okolnost možemo shvatiti kao informacionu spregu u kibernetnom smislu. Za razliku od materijalne ili energetske sprege, takvi informacioni procesi — iako su vezani uz materijalne ili energetske procese — predstavljaju sasvim drugu kvalitetu i ne mogu se reducirati na puku materiju ili energiju.

Za prenošenje informacije neophodna je odgovarajuća supstancija koja služi kao *nosilac informacije*. Materijalna priroda te supstancije sporedna je, ali iz praktičnih razloga to su najčešće *papir* i *boja*. Među grafičkim proizvodima novine su takav nosilac informacije *par excellence*. Ne treba posebno dokazivati da kupujući novine kupujemo obavijesti, a ne papir i boju.

Pojam *tipografija* dolazi od grčke riječi *týpos* koja označava 'žig' — reljefno izveden znak namijenjen otiskivanju — i grčke riječi *gráphein* koja znači 'pisati'. Doslovno shvaćeno, tipografija je vještina pisanja pomoću specijalno izrađenih žigova, baš kao što je *telegrafija* »pisanje na daljinu«, kao što je *daktilografija* »pisanje prstima«, a *fotografija* »pisanje pomoću svjetla«.

U svakoj dobroj definiciji tipografije najprije se spominje čuvanje (konzerviranje) nekog intelektualnog sadržaja (informacije), a zatim se kaže da tipografija prethodi nekom procesu umnožavanja (tisku) i da je s njom uvijek povezana određena estetska namjera. Očito je nadalje da je tipografija vizuelna disciplina, da se bavi oblicima i da je u svojoj suštini i sama oblikovanje. O tome Emil Ruder (*Typographie*, 1967) kaže: »Tipografija se svojim tehničkim postupcima ne može odvojiti od procesa oblikovanja. I najmanja tehnička manipulacija u tipografiji pretvara se u formalni iskaz. Nema tipografa koji ne oblikuje.«

U svojoj aktivnosti tipograf se služi predfabriciranim elementima, a tipični takvi elementi jesu slova. Stoga su prva poglavlja ove publikacije posvećena slovnim znakovima (povijesti pisma uopće i tipografskom pismu posebno), a odmah nakon toga govori se o tipografskom materijalu i tehnici slaganja. Slijede poglavlja o knjižnom slikarstvu i tipografskom stilu, koja su zapravo historijski (dijakronijski) pregled zbivanja na području tipografije od Gutenbergovih vremena sve do naših dana. Nešto prostora prepušteno je pokušaju da se rehabilitira tipografski ukrasni materijal, koji je posve neopravdano već decenijama izopćen iz naših štamparija. Poglavlja o tipografskom oblikovanju i tipografiji tekućeg teksta (mikrotipografiji) dopunjena su poglavljima o knjižnoj i novinskoj tipografiji. Kao svojevrstan dodatak mogu se smatrati poglavlje o montaži i poglavlje o papiru (zapravo o onim svojstvima papira koja su relevantna za tipografiju).

Ovaj priručnik ne obrađuje posebno ručni ili strojni slog, pa ni olovni slog ili fotoslog, već nastoji da obuhvati oblikovni aspekt cjelokupne današnje slagarske tehnologije. Uostalom, svaka nova tehnologija logično proizlazi iz one prethodne, starije: i Gutenbergova pomična slova predstavljala su krupnu tehničku inovaciju u odnosu na srednjovjekovnu produkciju rukopisnih knjiga. U softverskim paketima (programima) današnjih kompjuterskih sistema za obradu teksta još uvijek ćemo naći obilje tipografskih konvencija koje preko inkunabula i srednjovjekovnih kodeksa vuku svoje podrijetlo od antičkih knjižnih svitaka — rotulusa i volumena.

Slagarska tehnologija danas se brzo razvija i donosi mnoge novosti. U takvim okolnostima pomaknute su ili čak ukinute neke do sada čvrste granice u aktivnostima i kompetencijama ne samo pripremnih i proizvodnih odjeljenja u našim štamparijama, nego i u redakcijama izdavačkih i novinskih kuća. Automatska obrada teksta i fotoslog (osvjetljavanje katodnim i laserskim zrakama) donose nam znatne nove prednosti i poboljšanja; još nikada nismo imali većih mogućnosti da ostvarimo prvorazrednu tipografiju kao što je to slučaj s tehničkim sredstvima koja nam danas stoje na raspolaganju.

U Zagrebu, mjeseca siječnja 1985. godine.

FRANJO MESAROŠ

SADRŽAJ

Predgovor	5
Bibliografija	6
Povijest pisma	7
Tipografsko pismo	28
Brojke	65
Optičke varke	68
Mjerni sistemi	76
Tipografski materijal	82
Tehnika slaganja	103
Knjižno slikarstvo	128
Tipografski stil	139
Tipografsko oblikovanje	165
Tipografija tekućeg teksta (mikrotipografija)	179
Knjižna tipografija	186
Novine i časopisi	206
Montaža	218
Papir	231
Predmetno kazalo	237
Kazalo imenā	250
Dodatak: Korekturni znakovi	251